

אשיחה בהקד

פְּרִשֵׁת בְּהַעֲלוֹתָךְ

שיחות מפי
הרב אורן נזרית שליט"א

תְּפִלָּה עַל הַחֹלָה

בהלכה

אשיחה בהקדש

בהלכה

מתוך סדרת הספרים אשיחה בחוקיך (ה' כרכים)
ניתן להשיג בטלפונים 0509013000, 0506491414
למעוניינים ניתן לקבל השיחה
במייל toraoren@gmail.com

שיחות מפי הרב אורן נזרית שליט"א

ג	תפלה על צרת היחיד
ד	'להתפלל על חולי ישראל'
ד	בקור חולים - לצורך בקשת רחמים
ה	תפלת החולה על עצמו
ו	תפלת החכם לרפואת החולה
ז	חלול שבת - עבור ברכת האדמו"ר
ח	תפלה על חולה שימות
ט	דעת הגאון רבי אשר זליג וייס שליט"א
י	דעת מרן הגר"ע יוסף זיע"א
יא	דברי האדמו"ר רבי אלעזר אביחצירא זיע"א
יב	'תקון לגוסס ומצטער'
יב	מטרת מצות 'בקור חולים'
יג	טעם הזכרת שם אם החולה
יד	המתפלל על אביו או על רבו
יד	חולה שחיותו מטלת בספק
יד	חולה המצוי במרכז רפואי
טו	בקור חולים בגברים ונשים
טו	בקור חולים למי ששונאו
טו	בקור חולים על ידי שיחה טלפונית
טז	בקור חולים על ידי שליח
טז	תלמיד חכם בבקור חולים
יז	חולה במחלה מדבקת
יז	קריאת תהלים לרפואת חולה בלילה
יח	סדר 'שנוי השם' לחולה
יט	השתתפות בצערו של הזולת
יט	השתתפות בצערו של תלמיד חכם
כ	הנהגתם של גדולי ישראל

ניתן להקדיש פרשיות לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וכיו"ב
לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

שְׁעוֹר לְפָרִשֵׁת בְּהַעֲלוֹתָךְ

תפלה על החולה

"מצות עשה להתפלל בכל יום, שנאמר 'ועבדתם את ה' אלהיכם', מפני השמועה ללמודו שעבודה זו היא תפלה, שנאמר 'ולעבדו בכל לבבכם', אמרו חכמים אי זו היא עבודה שבלב? זו תפלה, ואין מנין התפלות מן התורה, ואין משנה התפלה הזאת מן התורה, ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה".

אולם הרמב"ן בהשגותיו שם משיג עליו, וסובר שתפלת היומים - אינה מצוה מן התורה, אלא מדרבנן. ומן התורה - יש מצוה רק **בתפלה לה' בעת צרה**: "ואין הסכמה בזה. שכבר בארו החכמים בגמרא תפלה דרבנן, כמו שאמרו בשלישי של ברכות (כא, א) לענין בעל קרי שקורא קריאת שמע ומברך על המזון לאחריו ואינו מתפלל, והעלו הטעם בזה אלא קריאת שמע וברכת המזון דאורייתא תפלה דרבנן וכו'".

"ועקר הכתוב 'ולעבדו בכל לבבכם' - מצות עשה שתהיה כל עבודתנו לאל יתברך בכל לבבנו, כלומר בכונה רצויה שלמה לשמו ובאין הרהור רע, לא שנעשה המצות בלא כונה או על הספק אולי יש בהם תועלת וכו' ומה שדרשו בספרי (עקב) 'ולעבדו זו תפלה' - אסמכתא היא או לומר **שמכלל העבודה שנתפלל אליו בעת הצרות**, ותהינה עינינו ולבנו אליו לבדו כעיני עבדים אל יד אדונייהם. וזה כענין שכתוב (בהעלתך י) 'וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצר אתכם והרעתם בחצצרות ונזפרתם לפני ה' אלהיכם', והיא מצוה על כל צרה וצרה שתבא על הצבור לצעק לפניו בתפלה ובתרועה".

והנה בדעת הרמב"ן אכן מצינו שעקר מצות תפלה היא הזעקה בעת צרה, אבל לכאורה

בסיעתא דשמיא, בפרשתנו, פרשת בהעלותך, מספרת התורה ענש הצרעת שלקתה מרים הנביאה, בעקבות דבריה אודות משה רבנו אדון הנביאים. בהודע למשה רבנו דבר מחלתה, פנה אל הבורא בתפלה: **'אל נא רפא נא לה'**.

רבותינו ראו בתפלת משה רבנו על אחותו, יסוד ושרש לתפלת היהודי על החולה, ולמדו מתפלת הרועה הנאמן - הלכות שונות בענין זה, וכדאיתא במדרש (ילקוט"ש רמז תשמב): "אמר רב חסדא כל המבקש רחמים על חברו אין צריך להזכיר שמו, מנלן ממשנה רבנו, שנאמר אל נא רפא נא לה".

תפלה על צרת היחיד

בספר 'מנחת אשר' (במדבר סי' כג) חוקר הגאון רבי אשר זליג וייס שליט"א, בשרש האי ענינא שנהגו להתפלל על החולה, אם **מצוה מיחדת** יש בזה - לבקש ולהעתיר לרפואה, או שמא תפלה זו היא בכלל מצות תפלה הכללית.

ומפרסמת בשער בת רבים מחלקת הרמב"ם והרמב"ן בגדר מצות התפלה שבכל יום, אם חיובה מן התורה, או שחיובה מדברי סופרים.

דעת הרמב"ם (מצות עשה ה') שמצות תפלה מן התורה: "שצונו **לעבדו** יתעלה, וכבר נכפל צווי זה פעמים, אמר 'ועבדתם את ה' אלהיכם', ואמר 'ואתו תעבדו', ואמר 'ואתו תעבדו', ואמר 'ולעבדו'. ואף על פי שזה הצווי הוא גם כן מן הצווים הכלליים, כמו שבארנו בשרש הרביעי - הנה יש בו יחוד שהוא **צוה בתפלה**". ובמשנה תורה (תפלה א, א):

כתב כן ביחס לצרת הצבור, ועדין לא ברירא אם צרת היחיד בכלל זה, כגון בתפלה על החולה.

'להתפלל על חולי ישראל'

אמנם, מצינו מקור מפרש ב'ספר חסידים' (סימן תשג) **להתפלל על חולי ישראל והיות מצר בצרתם**: "מפני שישראל ערבים זה לזה לכה, כשצער בא על אחד - חיבים כלם להצטער ולהתפלל, שנאמר (תהלים לה, יג) 'ואני בחלותם לבושי שק', וכתוב (שם) 'ותפלתי על חיקי תשוב'. ואם לא היה מתפלל היה חוטא שנאמר (ש"א יב, כג) 'גם אנכי חלילה לי מחטא לה' מחדל להתפלל בעדכם'", מבאר מדבריו שתפלה על החולה - חובה היא, מצד החיוב להעתיר ולבקש שיחלצו אחרים מצרתם, ויסוד מצוה זו מדין 'ערבות' היא.

והוסיף ב'ספר חסידים' שם: "דוקא כשנשמעים אליו, שהרי סמוך לו (שם) 'והוריתי אתכם בדרך הטובה והישרה', וכתוב (שם) 'אך יראו את ה' ועבדתם אתו באמת' שהרי הנביא צריך לומר בתפלתו: רבונו של עולם, כבר שמעו לי מה שהוריתי אותם לעשות רצונה, גם אתה עשה חפצי, כמו שנאמר (דברים כו, יד) עשיתי ככל אשר צויתני - השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך וגו', עשיתי את שלי ואתה עשה את שלך".

ומכאן, שהבא לפני חכם שיבקש עליו רחמים, יפשפש במעשיו ובמדותיו, ולאחר שימצא ענין הטעון אצלו חזוק - יבקש לשמע מהחכם איזו עצה כיצד עליו להתחזק, ויקבל על עצמו לקיים הדברים, וכך תתקיים בו בחינה זו של 'עשיתי ככל אשר צויתני - השקיפה ממעון קדשך'.

בקור חולים - לצורך בקשת רחמים

ומצינו בדברי הפוסקים, שעקר מצות 'בקור חולים' - נועדה על מנת להתבונן במצבו

של החולה ולבקש עליו רחמים, וכן מבאר בדברי רמב"ם (אבל יד, ו): "הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא על גבי מטה ולא על גבי כסא, ולא על גבי ספסל, ולא על גבי מקום גבוה, ולא למעלה ממראשותיו, אלא מתעטף ויושב למטה ממראשותיו ומבקש עליו רחמים ויוצא". וכתב מרן בשלחנו הטהור (יו"ד שלה, ד): "אין מבקרין החולה בג' שעות ראשונות של יום, מפני שכל חולה מקל עליו חליו בבקר, ולא יחוש לבקש עליו רחמים. ולא בג' שעות אחרונות של יום, שאז מכביד עליו חליו ויתיאש מלבקש עליו רחמים". והוסיף על כך הרמ"א: **"וכל שבקר ולא בקש עליו רחמים, לא קיים המצוה"**.

ומקור קביעת הרמ"א - מדברי הרמב"ן (תורת האדם שער המחוש), שהביא דברי הגמרא בנדרים (לט, ב) בנושא מצות 'בקור חולים': "מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ר' עקיבא שחלה, ולא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכבדו ורצו לפניו חיה. אמר לו: רבי, החייתני! יצא רבי עקיבא ודרש: כל שאינו מבקר את החולה כאלו שופך דמים. פי אתא רב דימי אמר: כל המבקר את החולה - מבקש עליו רחמים שיחיה, וכל שאינו מבקר את החולה - אינו מבקש עליו רחמים שיחיה. אמר רב שישא בריה דרב אידי לא יבקר אדם את החולה, לא בשלוש שעות ראשונות, ולא בשלוש שעות אחרונות של היום, כדי שלא יסיח דעתו מן הרחמים וכו'".

וכתב הרמב"ן: "ושמענו מהכא דבקור חולים כדי שיכבדו וירצו לפניו ויעשו לו הצרכים הצריכים לחליו וימצא נחת רוח עם חבריו, ועוד כדי שיכונן דעתו לרחמים ויבקש עליו כדתנא (מ"ק ה' א) וטמא טמא יקרא צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים. הלכך המבקר את החולה ולא בקש עליו רחמים - לא קיים המצוה".

שופך דמים", דמאחר שאינו בא אצל מטותו, ומעתייר תפלה ממרחק תוף הזכרת שמו של חולה - הרי הוא מעורר בזה מדת הדין, וכאלו שופך דמים.

תפלת החולה על עצמו

איתא במדרש (ילקוט"ש וירא רמז צד): "יפה תפלת החולה לעצמו מתפלת אחרים", ונראה דאין לתמה ממה שאמרו (ברכות ה, ב) 'אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים', דנראה דאין זה ענין אלא גבי גזרת הצדיק, כאמרם 'צדיק גוזר והקב"ה מקיים', שלפעמים אין ביד הצדיק לבטל הגזרה על עצמו, ולהוציא עצמו מאפלה לאורה, אבל לענין תפלה - יכול אף החבוש והחולה להעתייר בתפלה לפני שר בית הסהר שימלא רחמים עליו, ותפלתו מרצה היא ביותר שזועק מתוף הדחק.

אכן מצינו להרא"ם בפרושו על רש"י (וירא כא, ז), שהקשה הקשיא הנ"ל, ותרץ דכל מאי דאמרין 'אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים', הוא באינו יכול לכוון, אבל אם יכול לכוון - עדיפה תפלתו על פני אחרים. משמע דגם בתפלת החולה על עצמו שיך כלל ד'אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים'.

וכן מצינו ב'ספר חסידים' (סי' תשנ"ג) מבאר הדא דגם גבי תפלה שיך 'אין חבוש מתיר עצמו', ואלו דבריו: "יש מתפלל על אחרים ונענה ועל עצמו אינו נענה, והרי אמרו (ב"ק צג, א) כל המתפלל על אחרים גם חפצו יהא נעשה, כאברהם שהתפלל בעד אבימלך וסמך ליה 'ותלד שרה' (בראשית כא, ב), וכתוב (איוב מב, י) 'וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו, ואיך נאמר יש מתפלל על אחרים ונענה ועל עצמו אינו נענה?'

אלא כן מצינו על רבי חייא, שלא לקה פשתן בארץ ישראל משעלה רבי חייא, ונהפך

וענין זה - מאד יש לשימו על לב, כי פעמים אדם מרחיק נדוד, תוף שהוא מפזר הון רב, כדי לבקר את החולה, ומכל מקום - אם לא בקש עליו רחמים, לא יצא ידי חובת המצוה. ונראה פשוט דמה שמברכין החולה בברכת 'רפואה שלמה' וכדומה - אין די בזה לצאת ידי חובת התפלה, אלא צריך שישא תפלה ויעתייר בלבבו אצל מטת החולה.

ובחדושי 'חתם סופר' (נדרים לט, ב) כתב דבר פלא, שאדרבה, המתפלל על החולה ואינו מבקרו - עלול לגרם לחולה נזק. וזאת על פי הידוע, שהמתפלל על החולה - יש לו להזכיר שמו ושם אמו, ואף על פי דאמרו (ברכות לד, א): "כל המבקש רחמים על חברו אין צריך להזכיר שמו, שנאמר: אל נא רפא נא לה", מכל מקום כתבו הפוסקים (מג"א או"ח קיט סק"א בשם מהר"ל) דהני מילי כשמתפלל בפניו, אבל כשמתפלל שלא בפניו - צריך להזכיר שמו.

ואיתא בזהר הקדוש (נח דף סט, ב): "רבי אלעזר אמר תא חזי, בשעתא דדינא שריא בעלמא לא ליבעי ליה לאיניש דיזכר שמה לעילא. דהא אי אדכר שמה יזכרון חובי וייתון לאשגחא ביה". [תרגום: רבי אלעזר אמר, בוא וראה בזמן שהדין שורה בעולם, לא נצרך לו לאדם שיהיה נזכר שמו למעלה, שהרי אם נזכר שמו - יזכרו חטאיו, ויבואו להשגיח בו].

הרי שהזכרת שמו של חולה מסכן - עלולה לעורר עליו מדת הדין ח"ו, ואף על פי שמכל מקום קרוב לשכר, על ידי שמעורר עליו בתפלה, מכל מקום יכול לבוא מכף אף הפסד, שמעורר עליו מדת הדין. אולם המתפלל למראשותיו של חולה, דאינו זקוק להזכיר שמו - נמצאת תפלתו רצויה ומקבלת ביותר בלא שתתערב בה מדת הדין.

ובזה באר מאמר רבי עקיבא בגמרא נדרים הנ"ל: "כל שאינו מבקר את החולה כאלו

תפלת החכם לרפואת החולה

והנה הגם שתפלת חולה מועלת על עצמו וכנ"ל, מכל מקום אמרו (ב"ב קטז, א): "כל שיש לו חולה בתוך ביתו - ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים", ופרש בנמוקי יוסף (דף גג ע"א מדפי הרי"ף): "זו הביא בגמרא, אגב גררא כתבתיה דמנהג זה בצרפת, כל מי שיש לו חולה מבקש פני הרב התופס ישיבה שיברך אותו". הרי שאין די בתפלת החולה על עצמו, וראוי לו לילך אצל חכם ויעתיר בעדו ברחמים.

וכתב הרמ"א (יו"ד שלה, י): "יש אומרים שמי שיש לו חולה בביתו, ילך אצל חכם שבעיר שיבקש עליו רחמים", אולם לכאורה יש לדקדק מדוע נקט הרמ"א הלכה זו בתור 'יש אומרים', בעוד שלא נמצא מי שיחלק בדבר.

ומצינו בחדושי המאירי (ב"ב שם) "ומי שיש לו צער או חולה בתוך ביתו או אחד ממני הצרות, ילך אצל חכם וילמד הימנו דרכי התפלות, ויבקש רחמים", מבאר מדבריו שלא נאמרה הליכה אצל חכם כדי שהחכם יתפלל על צרתו, אלא כדי שילמדנו דרכי תפלות, והחולה יתפלל על עצמו. ולכאורה איכא למימר שמזה הטעם נקט הרמ"א לשון ההלכה 'שיבקש עליו רחמים' בשם 'יש אומרים', דלאו כולי עלמא סבירא להו שמטרת ההליכה אצל חכם היא כדי שיתפלל עליו. אולם האמת תורה דרכה, דלא ראיה הרמ"א דברי המאירי, ולאו הינו טעמיה.

ומצינו שהרמב"ם כלל לא כתב הלכה זו, והלא דבר הוא שהשמיט הרמב"ם שמועה זו שלא מצינו בה חולק. ומשמע לכאורה

שפשטנו לקה ובזכותו לא לקה פשתו של אחרים, והתפלל על אחרים ותפלתו נשמעה ועל עצמו התפלל ולא הועיל, שמא משום **אין חבוש מתיר עצמו**, שנאמר (ישעיה סג, ט) בכל צרתם לו צר, והצרו מלאך פניו להושיעם. אם כן והלא לאברהם ולאיוב הועיל מה שהתפללו על אחרים, שאני התם שהיו כשוואים, שהיו ראויים לשמח על מפלתם כאברהם על אבימלך והתפלל אף על פי כן עליו. ובאיוב כתיב 'לו יש נפשכם תחת נפשי', ועם כל זאת התפלל עליהם זו היא מדת חסידות יתרה".

ולכאורה הדברים תמוהים, כיון שתפלה היא דרך תחנונים ורחמים, מדוע אין החבוש יכול לבקש רחמים על עצמו?

אכן כסברתנו, מצינו בדברי המהר"ל (גור אריה בראשית שם), שתירץ באפו הנה קשית הרא"ם:

"מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים. הקשה הרא"ם דאמרין בברכות (ה ע"ב) 'ולוקי ר' יוחנן לנפשיה, אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, ותירץ דהתם היכא דלא מצי מכיון נפשיה, אבל היכא דמצי מכיון נפשיה - שאני".

"ובודאי דאין זה קשיא, דתפלה לא שיך ביה **'אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים'**, דהא תפלה היא, והקב"ה מתיר אותו, אבל התם דאמר ליה 'הב לי ידך ואוקמיה', ופרוש התחזק עצמך ואז יגיע לך עזר אלהים שתהיה חזק, ובזה שיך 'אין חבוש מתיר עצמו', שאין האדם מתחזק עצמו, וצריך אחר לחזקו. אבל תפלה לא שיך זה, שהקב"ה שומע תפלתו ומחזקו".

א. באור הדברים כדאיתא במהרש"א (תענית טז, א): "עמו אנכי בצרה כו' דדריש ליה מ'בכל צרתם לו צר', בא' כתיב 'לא צר', ודריש ליה כאלו כתיב 'לו' בו' וכו', שאמר בכל צרתם - בגליות שעברו עליהם הוא עמהם בגלות, וכביכול אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין, ועל כן מלאך פניו הושיעם ולא בעצמו".

ב. וכ"ק האדמו"ר רבי אלעזר אביחצירא זיע"א אמר לי שמה שכתב הנמוקי יוסף כן, הוא לאפוקי מאלו שהולכים לרבנים שאין להם בידיעות התורה כלום, ואינם תופסי ישיבות, שצריך להזהר ולהשמר שלא ללכת אליהם לקבל ברכות.

פתקא עבורו, יפרטו בתוכה שמו ושם אמו בבקשת רחמים, ויביאוה בשבת אצל האדמו"ר השר שלום מבעלזא זיע"א, ששהה באותם הימים בעיר ברודי. משבאו הדברים לפני הרב המו"צ שבעירה, הורה לקים בקשת החולה, הפתקא נכתבה על ידי עכו"ם, ונשלחה אל האדמו"ר לעיר ברודי.

משבאו הדברים לפני הגאון רבי שלמה קלוגר מברודי, יצא חוצץ נגד פסק זה, וכתב שכל מה שאמרו חכמים 'פקוח נפש דוחה שבת' - לא התר אלא ברפואה דרך טבע, ואף בזה שיהיה ממחה ידוע בדוק ומנסה, אבל בדרך נס ותפלה - לא התר בשום אופן.

וכנגד אותו מורה הוראה שהתיר, התבטא הגאון במלים חריפות: "סוף דבר המורה הזה חלל שבת בכמה דברים, לכן אם יחזר המורה לרעה הזה מהוראתו ויתודה ברבים ששגגה היה בידו, ולא יוסיף כן - הרי טוב, ואם לאו - ידעו שכל הוראותיו המה מקלקלים והמה כחתיכה דאסורא ממש, ואל יסמכו עליו בשום הוראה, וגם להודיעני מי המורה הזה אשר ראה על ככה, כי לא אחשה ולא אתן שנת לעיני ותנומה לעפעפי עדי אפרסם קלונו בפני כל המדינה, והשם יודע כי לא לכבודי אני מדבר ולא לכבוד בית אבא, כי מה התפארות יש בדין פשוט כזה אשר תינוקות של בית רבן יודעים בו... ואני אי"ה אפרסם הדבר לכל הרבנים והצדיקים אחד מהם לא יהיה נעדר, כדי שידעו ויענו ויאמרו כלם היתכן לעשות כן... ועמו נצטרף גם כן הגאון בעל 'שואל ומשיב', ואף הוא כתב לדחות הנהגה זו מכל וכל, דאין בה שום היתר.¹

ובכף החיים (סי' שו אות עז) הביא שכבר דן הרב 'פתח הדביר', אודות יהודי שמחמת מגפה עלה על ערש דוי, ובקש לשלח בשבת

דסבירא ליה דלאו הלכה פסוקה היא, אלא מילי דחסידות. ונראה שמהאי טעמא לא העתיק הרמב"ם כמה וכמה דברי חז"ל, וכגון זה שלא הזכיר כלל דין 'הדור מצוה', ענינו ותקף חיובו עד שליש נכסיו וכדו', ועל כרחק משום דלאו הלכתא אמרו חכמים בזה, אלא דרך הראוי לכל העובד את בוראו באהבה שיראה לקים מצותיו של אדון באפן המהדר והראוי. ושמה מהאי טעמא הביא הרמ"א ענין שאלת רחמים אצל החכם בלשון 'יש אומרים'.

אך באמת נראה עקר, דהרמ"א נהג כאן בדרך הסלולה של מרן במקומות רבים בשו"ע, דכל הלכה שאין לה מקורות בגמרא ובדברי עמודי ההלכה, הרי"ף, הרא"ש והרמב"ם, ולא מצינו הלכה זו אלא בדברי אחד מן הראשונים - כתבו בשם 'יש אומרים', וכבר מצינו יסוד זה בש"ך (חו"מ מב סק"כ) ובסמ"ע (שם כז סק"ח) עין שם.

ובענין זה, אמר לי כ"ק האדמו"ר רבי אלעזר אביחצירא זיע"א, שאין הפרוש, שאדם לא יעשה מעצמו כלום רק יסמוך על ברכת הרב... אלא האדם צריך לעשות השתדלות בעצמו ויבקש רחמים על עצמו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (רש"י בראשית כא, ז) יפה תפלת החולה על עצמו, שנאמר: "כי שמע אל קול הנער" (עי' ר"ה טז ע"א) ועוד, שהחולה מתפלל מקירות לבו על צרתו, אמנם אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים (ברכות ה' ע"ב), וצריך סיוע מצדיק שיברכנו. (ועי' לעיל מה שכתבנו בענין תפלת האדם על עצמו).

חלול שבת - עבור ברכת האדמו"ר

מעשה היה מלפנים בעירה זלוטשוב, שהסעיר את עולם ההלכה. אחד מאנשי העיר חלה בחלי שיש בו סכנה, ובקש שיכתבו

1. ובאשל אברהם להגאון מבוטשאטש (סי' שכח ס"ז) כתב "דלכתב שיבא אוהבו אצלו או שיתפללו בעדו י"ל דאסור וצ"ע", ומשמע מדבריו שהוא כמסתפק בדבר, וצ"ע.

בהפוך ח"ו. ודבר זה צריך להלמו, דמה בכך אם לא יועיל המעשה דהצלת הנפש בנדון דידן בשליחת הפתקא, הא מכל מקום יש כאן השתדלות דפקוח נפש ואין כאן אסור, ונראה לכאורה שהדברים נאמרו בדרך צחות. ואפשר דהכא בנדון דידן, משום שרפואה סגולית היא ולא תועיל בדרך הטבע, לכך רק אם תועיל להציל החולה - יברר למפרע דמעשה של הצלת הנפש היה זה. ועין תוספות (ב"מ קיד, ב) היאך החיה אליהו הנביא בנה של האלמנה, כיון שכהן היה, ותרוצו: "יש לומר שהיה ברור לו שיחיהו לכך היה מתר משום פקוח נפש". הרי שאם לא היה ברור הדבר, אזיל התרא, ואפלו דאיכא השתדלות לפקוח נפש^ד.

ולמסקנה מסיק המהרש"ם שבכל כהאי גוונא אין להקל, בפרט בדור הפרוץ הזה אין להקל מכמה טעמים.

תפלה על חולה שימות

לפעמים אנו נפגשים במקרה מצער ומדאיב, חולה סופני - שאין שום סכוי סביר שיתרפא ממחלתו - סובל יסורים קשים ומרים מאד, ויש מקרובי המשפחה שמעלים שאלה, האם מתר להתפלל לפני הקב"ה שיטל את נשמתו, ובכך יהיה חפשי מיסוריו.

כתב הר"ן (נדרים מ, א): "נראה בעיני דהכי קאמר: פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות, כגון שמצטער החולה בחלוו הרבה ואי אפשר לו שיחיה, כדאמרין בפרק הנושא (כתבות קד) דכיון דחזאי אמתיה דרבי דעל כמה זימנין לבית הכסא ואנח תפלין וקא מצטער, אמרה 'יהי רצון שייכופו העליונים את התחתונים', כלומר דלימות רבי".

מכתב אצל אחיו שיעתיר עליו רחמים ויקבע מנין למוד בבית המדרש לזכותו, והתיר אחד מן הרבנים לעשות כן. וכתב ב'פתח הדביר' להסכים עמו, והוסיף דאין בזה נדנדוד אסור. אמנם המעין שם יראה דלא התיר אלא מצד יתובא דעתא דחולה (ישוּב דעתו של החולה), שלא תטרף דעתו עליו, וכדין חולה דתקניף ליה עלמא, המבאר ב'שלחן ערוך' (או"ח שו, ט), שמתר לומר לאינו יהודי בשבת להביא קרוביו אליו.

ובכתבי החיד"א (ברכי יוסף או"ח סי' שא; יו"ד סי' רצ; שו"ת חיים שאל סי' לח; פסא רחמים פ"ח ממסכת סופרים) כתב דמסרת בידו דרבנו פרץ מבבלי התוס' כתב קמיע בשבת עבור אשה המקשה לילד, וגם הרמ"ה התיר לכתב בשבת קמיע בשביל חולה שיש בו סכנה. ואף דכתב הרמב"ם בפרוש המשניות (יומא פ"ח) דאין מחללין את השבת אלא בשל רפואה הטבעית המוכחת, מ"מ כבר נחלקו עליו הרמב"ן והרשב"א, ועוד דטעמו של הרמב"ם משום דרפואה לא טבעית איננה בדוקה, מה שאין כן קמיע אם אתמחי גברא ואתמחי.

ובשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' רכה) צדד דאם הצדיק החזק לפעל בתפלותיו וברכותיו, אפשר דהוי כפקוח נפש שדוחה שבת. אכן בהמשך דבריו הביא דבר המעשה שארע בעיר מולדתי זלוטשוב, וכתב שהגאון מהר"ש קלוגר הרעיש לאסור, והוסיף ידיעה מעניינת, שאף הצדיק השר שלום מבבלי התרעם על דבר המעשה, ואמר: **עכשו אני מחיב לפעל רפואה שלמה כדי שלא ימות החולה ח"ו, ונמצא שחללו את השבת... ובאמת אותו חולה נתרפא בכח תפלת הצדיק.**

[הנה מדבריו עולה דאם התפלה תועיל - הרי שלא חלל את השבת, מה שאין כן

ד. ואולי יש לחלק בין אדם חי - שגם אם לא יועיל, הלא מחיב על כל פנים להשתדל בהצלתו, דגם ספק פקוח נפש דוחה כל התורה כלה מדינא ד'וחי בהם'. לבין גו הצרפתי שמת כבר, דאתו איכא חיוב להשתדל ולהחיות אותו? אלא כאשר הדבר ודאי, נמצא שהוסיף לו חיים בפעל, ובדאי בדיעבד התברר שהאי מעשה דוחה כל התורה כלה, אך לו יציר שלא יחיה, נמצא עובר עברה, דהא ליכא חיובא להשתדל ולהחיות מי שכבר מת, וצ"ע.

שהביא את דברי הר"ן. ולכאורה הוא מעיר שלא היה לו להביא הלכה זו אחר שהשמיטה הפוסקים במקונו, דהלא פליגי רבנותא אחדוש זה, וכדחזינו שנדחק הרא"ש שם בפרוש דברי הגמרא [שפונתה דלא רק שאינו מתפלל עליו שיחיה, אלא שאם ימות - יש לו מעין חלק בזה, שאם היה מבקר ומתפלל - אפשר היתה השעה שעת רצון ומוגע מיתתו, נמצא מניעות הבקור גורם לו שימות], ולא ניחא ליה בפרוש הר"ן.

ומצינו להגר"ח פלאג'י זיע"א בשו"ת חקקי לב (ח"א יו"ד נ) שגם הוא פקפק בהוראת הר"ן למעשה. דיונו נסוב אודות תלמיד חכם, שאשתו חלתה חלי ארוך זמן רב, ולמעלה מעשרים שנה מדכאת ביסורין, שנתפוצו איברייה ידיה ורגליה ה' ירחם, והיא כלואה בתוך ביתה, ויש לה מכאובים רבים, ובעלה קבל בסבר פנים יפות את יסורי אשתו במשך שנים, ועם כל זאת האשה מתפללת לה שימיתנה, כי טוב מותה מחייה. ויהי היום שנתרבו היסורין והרופאים גתיאשו ממנה, וגם לקתה בחלי מעים קשה, החלה להפציר בבעלה ובניה שייתפללו עליה שתמות. ונשאל הגאון המחבר אם מתר להם לעשות כן.

והנה בתחלה כתב להוכיח שאין לבקש על אחר שימות, אפלו הוא אויבו, אבל באפן שהוא סובל יסורין - הוכיח כדברי הר"ן מאמתיה דרבי שהתפללה עליו שימות, ומצינו שגזרה גדוי על איש אחד שלוש שנים, ולא הקלו חכמים ראש בגדויה, מפני שאותה שפחה היה בה חכמה יתרה ויראת חטא (פסקי הרא"ש מו"ק פ"ג יא), ועוד שאם היה הדין שאסור לבקש רחמים על מצטער שימות, למה הביאו זאת בגמרא.

ועל אף ה"ל, העלה שם שקרוביה יהיו בשב ואל תעשה, לא יתפללו להחלמתה ולא יתפללו שתמות, ואין אנו כמאמתיה דרבי, שאם אנחנו כחמורים - לא כחמורו של

אולם לכאורה יש לעיין, הלא מבאר שם בגמרא שכל חכמי ישראל התאמצו בתפלה על רבנו הקדוש עד צאת נשמתו, ולא חדלו מתפלתם, שמע מינה להוכיח להפוך, דאין מתפלליו על החולה שימות, ומה ראה הר"ן להביא ראיה מאמתיה דרבי ולא מחכמי ישראל שלא נהגו כמותה. ושמה יש לדקדק מדאמרו דחזאי אמתיה דרבי, הינו שראתה בצערו עד כמה מדכא הוא ביסורין, מה שאין פן חכמים - שרויין היו בתפלתם בבית המדרש, ולא ראו מדת צערו של רבי עד כמה גדולה היא.

ובזה באר הר"ן לשון הגמרא (שם): "כל שאין מבקר חולה - אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות", הינו שמי שאינו מבקר - אין צריך לומר שאינו מועילו לחיות, אלא אפלו היכא דאיכא ליה הנאה במיתה, אפלו אותה זותרתי אינו מהנהו.

ולכאורה נראה היה להביא ראיה, מהמספר בגמרא (ב"מ פד, א) שלאחר פטירת ריש לקיש, הצטער רבי יוחנן מאד, והיה שואג כל היום 'היכי בר לקישא' עד שיצא מדעתו ר"ל, ובקשו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה. הרי שחכמים התפללו על ר' יוחנן שימות.

ושמה יש לומר, דלא התפללו שימות, אלא שיוטב לו, וקודשא בריך הוא הרופא כל בשר, ידע אל נכון כי לא ירפא זולת שימות. ואפשר עוד, דלא שיק היה שייתפללו לרפואתו, דהלא אחר שירפא - ישוב ויצטער על אבדו התורה, וממילא יצא מדעתו שנית, לכו התפללו שימות - הו צרי אין בגלעד לחבש את מכאובו הגדול של רבי יוחנן על בטול התורה ואבדו כלי מלחמתה.

דעת הגאון רבי אשר זליג וייס שליט"א

להלכה - כותב הגאון רבי אשר זליג וייס שליט"א - לא מצינו שנזכרה הלכה זו בדברי הפוסקים, מלבד ב'ערוך השלחן' (יו"ד שלה, ג)

ולחכמים, הווי ליה לפרש דבריו כלפי מה הדברים אמורים. ועוד דמדברי חז"ל משמע דאף בזמנם ובדורם דור המאורות לא היו הכל בקיאים בתוצאת התפלה אם תתקבל אם לאו, כי אם היחידים כרבי חגיגא בן דוסא, שהיה יודע לדקדק ולבחון בתפלתו אם שגורה בפיו. ונראה יותר דאף דלשיטת הר"ן אכן יש שמתפללים על החולה שימות - לא קבעו הלכה כמותו.

דעת מרן הגר"ע יוסף זיע"א

איברא, דמרן מופת הדור רבנו עובדיה זיע"א בחזון עובדיה (אבלות א') הביא פיד ה' הטובה עליו, פוסקים נוספים שצינו לדברי הר"ן, והסיק לאור זאת, **שבעת הצרף, אם החלי מפליג, ואין שום סכוי ולו הקלוש ביותר לרפואה, אזי אפשר להתפלל שהחולה ימות, והקב"ה הטוב בעיניו יעשה.** אבל בד בבד - אין להתיאש מבחינת ההשתדלות לרפואה, ויש לעשות הכל על מנת להאריך את חייו של החולה. וכמו שכתב בספר 'רמת רחל' שבסוף שו"ת ציץ אליעזר (חלק ה סי' ה) ובשו"ת דברי שלמה (ח"ג), וכן כתב בספר ערוך כסף להגר"ח גאטניו (מערכת ח) והוכיח כדברי הר"ן מגמרא דבבא מציעא הנ"ל, אודות רבי יוחנן. גם בספר שבט יהודה למהר"י עי"אש (סי' שלט) פסק כדברי הר"ן.

ובספר מאור ישראל (ברכות י) העיר מהגמרא שם, האומרת 'אפלו חרב חדה מנחת על צוארו של אדם אל יתיאש מן הרחמים', ואם כן היאך קאמר הר"ן הנ"ל דשרי להתפלל על חולה שימות, והרי בכל אפן לא ימנע עצמו מן הרחמים? ויש לומר שאני חלי

פנחס בן יאיר, אבל אחרים שהם זרים יכולים להתפלל עליה שמתות. ושוב הניף ידו וחזר על הדברים בספרו עיני כל חי (דף קו ע"ב). גם בשו"ת קנין תורה בהלכה כתב דלא קיימא לו בזה כהר"ן.

ובשו"ת אגרות משה (ח"מ ח"ד סי' עד) נשאל אם שרי לנהג למעשה כדברי הר"ן ולהתפלל לקרב מיתתו של חולה, והשיב דאין ראוי לנהג כן, משום שאין תפלה זו מתרת, רק במקום שידענו דלא יועילו עוד התפלות להחיותו, ובימים הראשונים אכן היו בקיאים בזה, אולם אגן דור יתום, אין אתנו נביא ולא ידענו עד מה לשפט אם פלטה הרעה אם לאו.

והנה כתב שם עוד, דאם נקבל את דברי הר"ן - אם כן פטורים אנו מהצלת הנפש, אחר שמבקשין אנו לקרב מיתתו. ומתוך כך חדש דחולה חסר תקוה ומדכא ביסורים אין חיבין להשתדל בהצלתו. אמנם סברא זו אינה מכרחת, דיש לדון ולומר לאו הא בהא תליא, דאף שמצוים אנו להצילו בכל דרך ולהאריך חייו חיי שעה - אפשר שנתפלל שישתלק מן העולם, ואין בהתפלה סתירה למצות ההצלה, דאף שמצוים אנו להחיותו בהשתדלות טבעית, מתר להתפלל שימות, והקב"ה פטוב בעיניו יעשה. וכן כתב בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' צא אות כד) בשיטת הר"ן, דאף אם מצוין אנו להשתדל בהצלה - מכל מקום באותה העת הטר אליבא דהר"ן להתפלל על החולה שימות.

ובעצם סברת ה'אגרות משה' יש לתמה, דאם אכן לא התיר הר"ן תפלה זו אלא לנביאים

ה. דלכאורה עד שיתפלל שימות יתפלל שיבריא, ואם תאמר שמירי בהגיע זמנו למות, מי יודע עתיו ורגעיו, והרי בגמרא (ברכות י) מבאר כשאמר ישעיה לחזקיה 'כה אמר ה' צו לבייך כי מת אתה ולא תחיה' אמר לו: פלה נבואתך וצא, כך מקבלי מבית אבי אבא אפלו חרב חדה מנחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים. ואולי אצל רבי היה ברור שהגיע זמנו שהיו העליונים מבקשים לרבי כמו שכתוב שם, והיה בחינתו של משה רבנו שגפטר בן מאה ועשרים, אבל אדם אחר, איך אפשר להתפלל על חולה מסכן וכו', הרי ידוע שתפלה הוא מעל הטובע וכל תפלה פועלת ואפלו אם לא תועיל לו תועיל לזרעו, ועוד תועיליות כמו שכתב הסט"פ לר (הזכרנו מענין זה בס"ד בשיחות חיזוק פרשת מטות מסעי ודברים).

בידי שמים באפן שעל פי הטבע אי אפשר שיחיה, ואין מזכירין מעשה נסים.

והנה בילקוט שמעוני (פרשת עקב רמז תתעא) אמרו: מעשה באשה אחת שהזקינה הרבה, ובאה לפני רבי יוסי בן חלפתא, אמרה ליה: רבי זקנתי יותר מדאי, מעכשו חיים של נוול הם שאני טועמת לא מאכל ולא משקה, ואני מבקשת להפטר מן העולם. אמר לה: מה מצוה את למודה לעשות בכל יום? אמרה לו למודה אני אפלו יש לי דבר חביב אני מנחת אותו ומשכמת לבית הכנסת בכל יום. אמר לה מנעי עצמך מבית הכנסת שלשה ימים זה אחר זה, הלכה ועשתה כן, וביום השלישי חלתה ומתה.

ומבאר דמטר היה לה להמנע מלבוא לבית הכנסת, אף שידעה שהדבר יכול לגרם לה שתמות. ואף רבי יוסי שיעץ לה כן, משמע דליכא בזה שום נדנוד אסור כל שחיייה חיים של נוול כדאמרה שם, ואם כן כל שפן שמתר להתפלל על חולה מסכן שימות. וזה מסייע לדברי הר"ן הנ"ל. והביא ראיה זו בפתח הדביר (ח"ג דף קלד ע"ג).

אלא שיש שדחו ראיה זו, דשאני התם שהיה מונעה בשב ואל תעשה שלא הלכה לבית הכנסת, מה שאין כן בנדון הר"ן שמתפלל על החולה שימות הרי שעושה מעשה בקום ועשה (דאף אי נימא דעקימת שפתיו לא חשיבא מעשה, אינו בגדר שב ואל תעשה).

דברי האדמו"ר רבי אלעזר אביחצירא זיע"א
לפני מספר שנים, זכיתי לשהות במחצתו של האדמו"ר זי"ע, ולשוחח עמו בענין בקשת הרחמים על חולה מסכן, והרופאים התיאשו ממנו, האם יש צד לומר שיתפללו עליו שימות כדי שיהיו לו פחות יסורים.

מעשה ביהודי שבא לבאבא סאלי זי"ע, ובקשו שיתפלל על אשתו שהיתה חולה.

ענה ואמר הבאבא סאלי זי"ע, שכבר נגזרה הגזרה... וכשספרתי לאדמו"ר זי"ע את הספור, אמר, שזה פלא, שהלא איתא בגמרא (ברכות י"ע"א), אפלו חרב חדה מנחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים.

והזכיר אדמו"ר זי"ע את המעשה המובא בילקוט שמעוני שהזכרנו, שרבי יוסי בן חלפתא המליץ לאותה אשה להפסיק הליכתה לבית הכנסת כדי שתמות, מכאן למדנו, שהיו חכמים שעשו פעולות כאלו. וכן מצינו במשנה (ברכות לד ע"ב): 'אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא, שהיה מתפלל על החולים, ואומר, זה חי וזה מת. אמרו לו, מנין אתה יודע? אמר להם, אם שגורה תפלתי בפי, יודע אני שהוא מקבל ואם לאו, יודע אני שהוא מטורף'; הרי שהיו יודעים לפעמים על אחד שנגזר זמנו למות, והוא ראיה להנ"ל.

וספר, שכשראש הישיבה, הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל, חלה, נכנס הגאון רבי שלמה זלמן אויערברג זצ"ל לבקרו, אמר לו החולה, כי עתה רק צריכים לבקש רחמים שימות... וענהו רבי שלמה זלמן - אפלו חרב חדה מנחת על צוארו... נענה החולה ואמר, הלא החרב כבר החלה לחתך הצואר... והגיב הרב אויערברג: "אף על פי כן, עדין צריכים לבקש רחמים".

וספר לי אדמו"ר זי"ע, על עצמו, שפעם הלך עם אביו הבאבא מאיר זי"ע לבקר חולה מסכן מאד, והחולה בקש מהצדיק שיתפלל עליו שימות... אמר לו: "בקש רחמים שתבריא!" וכך היה, החולה בקש רחמים על עצמו, והבאבא מאיר זי"ע התפלל עליו, וחי עוד שנה.

וספר שהיה מעשה באחד שבתו עברה תאוונת דרכים קשה מאד, והרופאים גואשו מחייה. ואמר להם אדמו"ר זי"ע, שעד יום שלישי היא תקום, וביום שלישי היא קמה.

הציג את הדברים בארץ וברחב, ואין פנה שלא נשתטח בה, ואנו במסגרת זו - נציג כמה ממסקנותיו:

מטרת מצות 'בקור חולים'

אמרו חז"ל: המבקר את החולה - מבקש עליו רחמים שיחיה, שכן על ידי בקורו מתרשם ביותר ממצבו של החולה, שאינה דומה שמיעה לראיה. וכל המבקר את החולה ולא בקש עליו רחמים - לא קיים מצות בקור חולים. וכשהוא מבקר את החולה יכול לבקש עליו רחמים בכל לשון שירצה, לפי ששכינה למעלה מראשותיו של החולה, שנאמר "ה' יסעדנו על ערש דוי", אבל כשמבקש רחמים שלא בפניו - לא יאמר אלא בלשון הקדש.

והנה למצות בקור חולים - מצינו כמה מטרות:

א. שעל ידי בקורו האישי אצל החולה, הרי הוא מתעורר ביותר לבקש עליו רחמים, שה' יתברך ישלח דברו הטוב וירפאהו ורפואה שלמה, ויתן בלב הרופאים חכמה בינה ודעת לכלכל דבריהם במשפט, להחיש לרופא רפאות ותעלה, שלא תצא תקלה מתחת ידם. וכבר הזכרנו לעיל את דברי הרמב"ן (שהובא להלכה ברמ"א שלה, ד): "כל שבקר ולא בקש עליו רחמים, לא קיים המצוה".

ב. על ידי בקורו יעמד על מצב החולה, שמא יכול להגיש לו עזרה רפואית, או מתן עצה לרפואתו. ואם הוא בבית, אולי יושיט עזרה בנקיון ואורור מרחב המחיה של החולה, שכן יש בזה תועלת לרפואתו. כאותו מעשה שהביאו חז"ל (גדרים מ, א): "תלמיד אחד מתלמידי ר' עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס ר' עקיבא לבקרו, ובשביל שכבדו ורצו לפניו חיה, אמר לו: רבי, החייתני! יצא ר' עקיבא ודרש: כל מי שאין מבקר חולים - כאלו שופך דמים".

בודאי שאדם לא יפסק דין לעצמו, כמו שמובא בגמרא (בבא בתרא קטז ע"א) שילך לחכם ויבקש עליו רחמים. כי אפשר שיחיה על ידם, ואשרי הרגיל לשקד על דלתותיהם של הצדיקים.

'תקון לגוסס ומצטער'

ובספר 'לשון חכמים' (ח"ב סי' מה) מצינו 'תקון לגוסס ומצטער', ובראש הדברים כתב הגר"צ חזן זצ"ל: "זה התקון נתן רבנו (בעל 'בן איש חי' זיע"א) בעבור אשה אחת זקנה, שהיתה גוססת ומצטערת יותר מעשרה ימים, וגם אני הצעיר הייתי מכלל העשרה, וזכורני כי קדם שיצאנו ממפתן החצר נפטרה האשה הנז' במנוחה", עין שם סדר התקון.

והעיד מו"ר מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, שלפני כמה עשרות שנים, פנה גביר נכבד בג'נה לאביו מרן מופת הדור זיע"א, אודות אחד מעובדיו, שזה כארבע - חמש שנים שוכב בלא הכרה כצמח, הרופאים נתיאשו מלרפאותו, ואשתו מצטערת מאד בהיותה עגונה.

מרן זיע"א בקש מעשרה מאברכי ישיבת 'חזון עובדיה', שיבואו לבית החולים בו הוא מאשפז, ויתפללו סביב למטתו סדר התפלה הנזכר מ'לשון חכמים' כדי שיפטר מן העולם, ומרן עצמו הואיל להשתתף בתקון יחד עמם. התרגשות גדולה אחזה בכל הנוכחים, בראותם את מרן עומד למראשותיו של אותו איש צעיר מחסר הכרה, ומתפלל בדבקות ובעיני דומעות. ואכן לא עבר זמן, והאיש נפטר לבית עולמו, כף התרה האשה מכבלי עגינותה.

מרן מופת הדור זיע"א בספרו 'חזון עובדיה' (אבלות א) עסק גם כן בהלכות אלו של תפלה על החולה ובקור חולים, וכדרכו בקדש -

שם אמו, ומכל מקום נהוג עלמא בהזכרת שם האם. ועין עוד ב'מדרש תלפיות' (ערו חולה) דבחולה זכר מזכיר שם אביו, והוא חדוש.

ובשו"ת 'תורה לשמה' (סי' שנד) לריש גלותא דבבל רבנו יוסף חיים זיע"א, נדרש אף הוא לשאלה זו, והזכיר דברי הגמרא דאביו הנ"ל, ותוף דבריו - באר טעם המנהג: "משום דעל הרב ימצא על האיש קטרוגים יותר מן האשה, הא' מפני שהאשה פטורה ממצות עשה שהזמן גרמא, וגדולה מזו שהיא פטורה ממצות תלמוד תורה, והאיש לא פלט מעון בטול תורה וכו'. ועוד כי האשה היא מצלת מעוון הקרי, אשר הוא דבר המצוי בזכרים הרבה, ועל כן קטרוגים של האשה על הרב הם מועטים משל האיש, לכך הזכרת שם האם עדיף. גם עוד אין המקטרגים מתקנאים בנקבות כמו בזכרים. ושמעתי אומרים טעם אחר, מפני שהאם היא מבררת יותר מן האב, אבל חזקת האב היא מכח רובא". ועל הטעם האחרון, העיר רבנו יוסף חיים (בו יהודע ברכות נח, ב) שלא ניחא לו בזה, שכן יש בזה חלול כבוד אביו שעושהו ספק [ולכאורה אף חלול כבוד אמו, שעושה אותה לבעלת עברה, ודו"ק].

והנה, למנהג האשכנזים - כשמזכירים שם נפטר או נפטרת, נוקטים בשם האב, וכשמזכירים לצרף תפלה על חולה וכדומה - מזכירים שם האם. ובאגרות 'שפע חיים' (ח"ה עמ' רב) לאדמו"ר מצאנז - קלויזנבורג זיע"א, עמד על הענין, ופרש על פי הידוע, דהיחוס אחר בית אבות מורה על מדרגה גדולה, וכמו שכתב רש"י (ריש במדבר) על הפסוק 'ויתילדו על משפחתם לבית אבתם' - הביאו ספרי יחוסיהם. אבל היחס אחר האם - מורה שעדין אינו במדרגה הגדולה.

לכן כשרוצים לעשות טובה לנפטר - מזכירים אותו על שם אביו, לומר שהוא

ג. אדם השוכב כאבן שאין לה הופכיו, ואף אחד אינו בא לבקרו - גם אלו האמונים על רפואתו - עלולים להתרשל ולא לטפל בו כדבעי. ולכן כאשר מגיעים מבקרים לחולה, יש בזה תועלת נוספת, שהוא מצטיר בתודעת הרופאים כאיש חשוב, והם משקיעים ברפואתו. וכן מצינו בשאלתות (אחרי שאלתא ג): "מעשה בתלמידו של רבי עקיבא שחלה ונטה למות, ונכנס ר' עקיבא ובקרו, כיון שראה פנדקו, אמר: חשוב כולי האי? לא לתר החם לו חמין וטרח בו. וכשנכנס רבי עקיבא שוב וראה שנתרפא, אמר: כל שאינו מבקר החולה כאלו נוטל את נפשו".

טעם הזכרת שם אם החולה

כשמתפלל ומבקש רחמים בפני החולה, אינו צריך להזכיר שמו של החולה, כמו שהתפלל משה רבנו על מרים אחותו: "אל נא רפא נא לה", ולא הזכיר שמה של מרים. אבל המתפלל על החולה שלא בפניו צריך להזכיר שם החולה ושם אמו פלוני בן פלונית, וכשמתפלל עליו, ישתף הצבור עמו ויאמר: "בתוך שאר חולי ישראל".

בטעמא דמילתא, שמזכירים בתפלה על החולה שם האם ולא שם האב - סמכו מאמר אביו (שבת סו, ב): אמרה לי אם כל מניני בשמא דאימא, ופרש"י כל לחישות, ומפני שכופלין אותן ג' פעמים ויש יותר, קרי להו מניני. ואף דגבי לחש אמרו - נראה דהוא הדין גבי תפלה. וראה במהרש"ל שם שפרש ד'פלוני בן פלונית' דוקא אמרו, שבני אדם מכירין האשה שהיא אמו של ולד יותר מאביו.

ובאמת כבר תמצא בכתבי המקבלים, שפרשו טעמא דמילתא (עין זהר לך לך דף פד, א) דדריש מדכתיב 'והושיעה לבן אמתך' - בן אמתך דיקא. אכן בערוף השלחן (ק"ט א) כתב דהמתפלל על החולה יזכיר שם אביו או

יכולים לומר בבית הכנסת 'מי שברך' לרפואתו, ואין חוששים שמא מת, כיון שיש לו חזקת חיים, כדאיתא במשנה (גטין כח, א): "המביא גט, והניחו זקן או חולה - נותן לה בחזקת שהוא קיים".

עוד כתב בשו"ת תמים דעים לראב"ד (סי' קפד) שתפלה בדמעה - מגיעה באופן ישיר לבורא, ללא שיביאנה לפניו המלאכים, שאמרו 'שערי דמעה לא ננעלו'. וכן אם מתפללים בכונה גדולה תפלתם נשמעת, אף על פי שאין המלאכים מכירים לשונם.

חולה המצוי במרכז רפואי

אפלו אם החולה מצוי בבית רפואה, שם מטפלים בו במסירות על צד היותר טוב - מצוה לבקרו, לעודדו ולחזקו, ולבקש עליו רחמים מה' יתברך.

מספר מרן זיע"א, שבהיותו משרת בקדש כרב ראשי בתל אביב יפו, היה רגיל לבקר בבתי רפואה בערבי יום הכפורים, וכשהודיעו לו הרופאים על מספר חולים שיש בהם סכנה, אשר מרב יראת שמים ממאנים להמנע מלצום ביום הכפורים, היה פונה אליהם במתק לשונו ומודיעם שעל פי שורת הדין מצוה עליהם לאכול ביום הכפורים, שנאמר 'וחי בהם'. ואף זה מכלל מצות 'בקור חולים', להבין מה הצורך שלהם בשעה זו, ולפעל בהתאם לכך.

ולעצם הענין, מבאר בירושלמי (יומא פ"ח ה"ה) שחכם שהתמהמה להשיב על חלול שבת ויום הכפורים במקום פקוח נפש, הרי הוא שופך דמים. גם המאירי בחבור התשובה (עמ' תעא) כתב שהמתחסד בזה ומביא עצמו לידי סכנה, הרי הוא בכלל שופכי דמים. וכן כתב בספר 'חובות הלבושות' (שער הבטחון פ"ד) שאסור לחולה לסמוך על הגס ולסרב לשמע לדברי הרופאים, שמא אינו ראוי לעשות לו

קבר במדרגה הגדולה, אבל כשרוצים להמשיך ישועה ורפואה לחולה - מזכירים אותו על שם אמו, לומר שעדין לא הגיע לרום המדרגה ולא השלים תקונו לגמרי, ועליו עוד להשאיר בחיים.

ולפי זה הטעים את המובא בספר הקדוש 'דגל מחנה אפרים' (סוף פרשת בהעלותך), וכן הוא בלקוטי מוהר"ן (סוף פרשת בראשית) רפא נא עולה בגימטריא מרים יוכבד, לרמז בזה שאפלו צדקת כמרים הנביאה, כשבקש אחיה להמשיך לה רפואה, אמר לה 'שעדין לא השלימה את תקונה לגמרי, ולכן רפא נא לה והבן'.

חשוב לציין שכל החלוק בין נפטר לחולה - הוא למנהג האשכנזים, אולם מנהג הספרדים שאין חלוק, ובין חולה ובין נפטר מזכירים שם האם ולא שם האב.

המתפלל על אביו או על רבו

כתב הרב חיד"א ב'ברכי יוסף' (יו"ד סימן רמ): "כשמתפלל על אביו או על רבו, נראה דאין לומר בתחנונו רפא נא לאדוני אבי, או אבא מארי, או רבי ואלופי, שאין גבהות לפני המקום. וכן שלמה אמר בדברו עם ה': 'דוד אבי'. וכן אלישע אמר: 'אלהי אליהו'. ואוריה נתחייב הריגה למלכות על שאמר 'אדוני יואב' לפני דוד המלך. אבל נראה שאותם שאסור להזכיר שמם, מתר לומר אבי או רבי, אף לא יוסיף על זה. מר זקננו הרב החסיד מהר"א אזולאי זלה"ה בהגהותיו כתב יד. ועין בספר מעבר יבק (שפתי צדיק ריש פ"ח). ושוב ראיתי להרב כנסת הגדולה (הגה"ט אות יא) דמביא משם ספר חסידים (סי' תת) כתחלת דברי מורי זקני הרב (מהר"א אזולאי) הנזכר.

חולה שחיותו מטלת בספק

כתב בשו"ת נחלת שבועה (סי' לט) שאף אם החולה רחוק מן העיר חוץ לתחום שבת,

לבקרה בחדרה, אלא ינהג כמו שכתוב בשלחן ערוך (סי' שלה ס"ח) שנכנסים לחדר החיצון ושואלים ודורשים בשלומה, או על ידי שיחה טלפונית. ובספר 'נשמת אברהם' (יו"ד עמ' שצו) כתב בשם הגרש"ז אויערבך, דנראה פשוט שפשם שמתר ב'נחום אבלים' לאיש לנחם אשה, וכן לאשה לנחם איש, כף גם במצות 'בקור חולים' הדין כן, לראות מה היא צריכה, להתפלל עליה, ולעזור לה באפן המתר.

בקור חולים למי ששונא

אדם המצוי בריב עם חברו, והוא שונא לו מתמול לשלום, אם שמע שהוא חולה - רשאי לבוא ולבקרו, ולהתפלל עליו שה' ישלח דברו וירפאהו. אבל בתנחומי אבלים - יש לשונא להמנע מללכת ולנחמו, פן יאמר האבל שהוא שמח לאידו.

בקור חולים על ידי שיחה טלפונית

אף על פי שעקר מצות בקור חולים היא ללכת אל מקום משכב החולה, לדרש בשלמו ולהתפלל עליו לרפואה שלמה, מפל מקום אם נבצר ממנו ללכת אליו, שהוא עסוק בתלמודו, ובפרט אם החולה שוכב בעיר אחרת הרחוקה ממנו - מצוה להתקשר אליו דרך טלפון, ולאחל לו 'רפואה שלמה'.

עקר מצות בקור חולים, כשהולך אליו ומתפלל עבורו, וכמו שלמדו חז"ל (ב"מ לו, ב) מהפסוק 'אשר ילכו' - זה בקור חולים. וכן כתב בשו"ת 'אגרות משה' (יו"ד א סימן רכג) שגם לאור הטעם שמצות בקור חולים היא כדי שיבקש עליו רחמים, אין אדם יוצא ידי חובת מצות 'בקור חולים' בהתקשרות דרך הטלפון, אם יש באפשרותו להגיע בעצמו, מחמת שמהראיה מתרגש המבקר יותר ומבקש ביותר תחנונים וכו' וגם אולי מתקבלת שם התפלה ביותר משום דהשכינה מצויה שם עם החולה".

נס, ונמצא מתחייב בנפש. גם הגאון רבי יהודה עי"אש בספר 'שבט יהודה' (סי' שלו) כתב שחולה חייב לשמע לרופאים הממחים, ולחזר אחר תרופות המועילות לרפואתו. וכל מי שמתרשל בדבר, ואומר שהוא בוטח בה' שירפאהו - אינו אלא שוטה, ועתיד לתן את הדין, ומתחייב בנפשו.

בקור חולים בגברים ונשים

מצות בקור חולים נוהגת גם כשאיש מבקר אשה חולה, כשרה וצנועה, לראות אם צריכה איזה דבר ולבקש עליה רחמים. וכן אשה יכולה לבקר איש ולהתפלל עליו, ובלבד שלא יתיחדו לבדם.

כתב הגאון רבי אברהם פלאגי בשו"ת 'זיען אברהם' (יו"ד סי' כה) שנראה דאשה חייבת במצות 'בקור חולים'. שהרי אמרו בגמרא (נדרים מ, א) שהמבקר את החולה זוכה למה שנאמר (תהלים מא, ג) "ה' ישמרהו ויחיהו ואשר בארץ", ואטו גברי בעי חיי נשי לא בעי חיי? (פלשו הגמרא קדושין לד, א), ולכן צריכה לבקר אצל רעותה שהיא חולה. וכתב ב'ערוך השלחן' (שלה סע' יא) שהאיש מבקר את האשה החולה, וכן האשה מבקרת לאיש חולה, ובלבד שלא יתיחדו לבדם. ולפי זה אם החולה שוכב בבית חולים שאין שייך שם יחוד - שפיר דמי לאיש לבקר אשה חולה, אם היא כשרה וצנועה. וכן העלה במאסף 'אוצר החיים' (ח"א עמ' כו) הגאון רבי יואל כ"ץ אב"ד ארד שבהונגריה, וכתב שאחרי כותבו כל זה, העיד בפניו הגאון רבי יצחק מרטון, שאביו הגאון הצדיק רבי אבא דומ"ץ צ'ענגר היה נוהג לבקר בבית הרפואה גם את הנשים הנוהגות בצניעות.

וכן בשו"ת 'חלקת יעקב' (ח"ג סי' לח אות ג) כתב להורות כן, והוסיף שמכל מקום אם החולה אינה שוכבת בצניעות כראוי, ולפעמים זרועותיה מגלות, אין להכנס

החולה, יש כאן קיום מסים של מצות 'בקר חולים', ולא גרע משיחת טלפון.

תלמיד חכם בבקר חולים

תלמיד חכם - מפני חשיבותו ראוי לו ביותר לבקר את החולה, שכן בביאת אדם גדול שכמותו - עוד יותר מתעודד החולה, ותעלה ארוכה למכתו.

מספרים שהגאון רבי עקיבא איגר בהיותו אב"ד פוזנא, היה מנהגו לבקש את רשימת החולים, והוא עצמו היה הולך לבקר אותם ולדאג לכל צרכיהם. וגם ספר האדמו"ר מצאנז - קלויזנבורג זצ"ל, שפעם בקר בפוזנא, וראה בית גדול עליו היה כתוב: "בית רפואה זה הוקם על ידי רבי עקיבא איגרא אב"ד פוזנא", שמע מינה שהיה טורח בכל גופו לענן זה, ובדאי כאשר נראה אדם גדול כמותו שמתעסק ומטפל בצרכי החולים, מביא הדבר עודד - הן לחולים להרפא והן לרופאים - להשתדל ברפואתם.

[וכנהג הזה, נהג האדמו"ר מצאנז בעצמו, בהקימו את בית הרפואה 'לניאדו' בנתניה, אשר היה הוא טורח בזה בהונו ובאונו, וכל עניני בית הרפואה - היו נחתכים על פיו. על מדת רגישותו של האי גברא רבא לצערם של החולים, יעיד המעשה הבא:

באחד הימים, דנו בצנת הנהלת בית הרפואה 'לניאדו' בנתניה - בנוכחות המיסד כ"ק האדמו"ר מקלויזנבורג רבי יקותיאל יהודה הלברשטאם זצ"ל - בנושאי רפואה שונים, ובתוכם עלה נושא מחטים לזריקות רפואיות. באותו מעמד הועלו שתי אפשרויות, שני סוגים של מחטים, שניהם בעלי איכות טובה, אך היה קים הפרש במחירים בין סוג אחד למשנהו, הפרש של שקל שלם לכל מחט, כאשר במצטבר יש בכך תוספת עלות לבית החולים בסך מאות אלפי שקלים. אנשי ההנהלה רצו כמובן מאליהם לחסך בהוצאות,

ומכל מקום הגאון רבי חיים פלאג'י בספר 'תוכחת חיים' (עמ' רב) בשם רבי דוד אמאדו בספר 'תהלה לדוד', שהואיל והבקר נועד לעודדו ולחלק לו כבוד במה ששואל בשלומו ומתענן במצבו, וגורם לו נחת רוח - אזי גם אם לא מתראה בפניו ממש, אלא יושב בבית החיצון ושואל בשלומו, גם כן מקים את המצוה. ונראה דהוא הדין לענן שיחת טלפון, שמי שנבצר ממנו להגיע ולבקר, ודאי לא ימנע מלהתקשר טלפונית עם החולה, ולדרש בשלומו. וכן פסק באגרות משה הנ"ל שאם אין אפשרות, יוצא בדיעבד על ידי שיחת טלפון.

ובמקום שיש אפשרות לראות את החולה דרך הטלפון-חכם (שהוא כשר ללא אינטרנט פרוץ רח"ל) יש מקום יותר להקל, [כן שמעתי ממור"ר מרן הראש"ל הרה"ג יצחק יוסף שליט"א],

בקר חולים על ידי שליח

מספר: כאשר חלה האדמו"ר מאלכסנדר בעל 'ישמח ישראל', את חליו האחרון לפני פטירתו, שלח אליו הגאון רבי אברהם מסוכטשוב זצ"ל את בנו יחידו רבי שמואל זצ"ל - בעל 'שם משמואל' - לקים מצות בקר חולים. וצוה על בנו שיאמר לרבי מאלכסנדר שבא בשליחות אביו. וכך אמנם עשה ה'שם משמואל' ומסר את הדברים כפי שבקשו אביו.

תמה על כך האדמו"ר מאלכסנדר ואמר: הרי מציינו בתורה, שהקדוש ברוך הוא בא בכבודו ובעצמו לבקר את החולה, אף שהיו לו שליחים הרבה. משמע, כך צריך להיות!... אך מיד הוסיף האדמו"ר והפטיר: אמת, כך עדיף, אבל כאן אי אפשר, שהרי הרבי מסוכטשוב זקן וחלש הוא ואינו יכול לבוא בעצמו, ולכן קים המצוה על ידי שליח.

ומסתבר שמבחינה הלכתית, עצם העבדה שהאדמו"ר שלח שליח ועודד בזה את

איתא בגמרא (כתבות עז, ב): רבי יהושע בן לוי מיכרף בבעלי ראתן (חולים במחלה מדבקת) ועסיק בתורה, אמר: 'אילת אהבים ויעלת חן' - אם חן מעלה על לומדיה, אגוני לא מגנא? ומפרסם על הצדיק הירושלמי רבי אריה לויין שהיה נכנס לבית חולים למצרעים בירושלים, מעודד את החולים, ולא היה חושש. אמנם כל זה הנהגה ליחידים דנפיש זכותיהו, אבל כל אדם צריך לחשש ולא לספן עצמו.

קריאת תהלים לרפואת חולה בלילה

מתר לקרות בספר תהלים דרך תפלה ותחנה אף בלילה לרפואת חולה, ואפלו קדם חצות לילה. והקוראים יכוננו שזכות למוד תהלים תגן על החולה שה' יתברך ישלח דברו וירפאהו.

ידועים דברי רבנו האר"י בשער המצות (פרשת ואתחנן) שבכל יום מימי השבוע יש לקרא כמה פסוקים מפרשת השבוע, ובליל ששי יש לקרא עשרים וששה פסוקים מפרשת השבוע, אבל בשאר לילות השבוע - אסור לקרא מקרא, כי בזה אנו מעוררים עלינו את הדינים, ורק בליל ששי כיון שיום ששי מכין לשבת והרחמים מתעוררים בו, לכן יכולים לקרא מקרא אף בלילה. וכן כתב בשמו בספר 'נגיד ומצוה' (דף טו) וכן כתב מרן החיד"א בספר 'ברכי יוסף' (סי' א' וסי' רלח) שעל פי הקבלה אין לקרא מקרא בלילה קדם אור היום, חוץ מליל ששי.

והגאון חיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' כה) כתב שהמקבל רבי שלום שרעבי (הרש"ש) היה מפקפק על מה שנהגו בבתי כנסיות לקרא תהלים סמוך ליום, ופשט המנהג להקל בזה בכל ארץ ישראל, והיה אומר שאולי אין תהלים בכלל זה, והמקבלים נמנעים מלקרא תהלים עד אור היום. וכן כתב עוד בספר 'יוסף אמץ' (סי' נד) בשם הרש"ש, שאין אמירת תהלים בכלל קריאת מקרא בלילה,

והצביעו על כך שבמוסדות רפואיים אחרים ג"כ משתמשים במחטים אלה הזולים. אולם כאן התערב הרבי זי"ע שבקש לדעת מדוע הסוג השני של המחטים יקר יותר, וכאשר אחד הרופאים הסביר לו שהמחט היקרה מעדנת יותר וגורמת פחות כאבים לחולה - לא הניח הרבי להמשיך הלאה בנפוח, והכריע מיד שירכשו את הסוג היקר. הוא לא הסתפק בהחלטתו אפלו כהרף עין, באשר - כפי שהתבטא - שום מחיר לא היה בעיניו יקר מדי אם נתן בדרך זו להפחית פורתא את כאביו של איש יהודי.

ובאבות דרבי נתן (פרק מא): "הוי עמל בדברי תורה ואל תתעסק בדברי בטלה. מעשה ברבי שמעון בן יוחאי שהיה מבקר את החולים, ומצא אדם אחד שתפוח ומטל בחלי מעים ואומר גדופין לפני הקדוש ברוך הוא. אמר לו: ריקה! היה לך שתבקש רחמים על עצמך ואתה אומר גדופין. אמר לו: הקדוש ברוך הוא יסלקנו ממני ויניחנו עליך. אמר: יפה עשה לי הקב"ה (שקבלתי את הקללה) שהנחתני דברי תורה והייתי מתעסק בדברים בטלים".

ולכאורה משמע שלגבי גברא רבא כרבי שמעון נחשב 'בקור חולים' כדברים בטלים. ובהכרח לומר שלא היתה פונתו על עצם מנהג בקור חולים שנהג, שזו ודאי מצוה גדולה בפרט לתלמיד חכם מכבד, אלא פונתו היתה על כך שבא בדברים עם אותו ריק, כמו שכתוב (משלי כג, ט): "באזני כסיל אל תדבר כי יבוז לשכל מליך", וכתוב (שם ט, ח): "אל תוכח לץ פן ישנאך", אבל כל חולה דעלמא - ודאי מצוה על גברא רבא לעודדו ולבקר.

חולה במחלה מדבקת

החולה במחלה מדבקת, יש לעודדו ולחזקו באפנים שאינם מסכנים את המבקר, כמו שיחת טלפון, או בקורו ברחוק מקום.

ועל ידי כך יתכן שיזכה לחיים טובים. ויקראו בתחלה בשם הנוסף ואחר כך בשמו הקודם. חולה שהוסיפו לו שם ולא נתחזק בשמו הנוסף שלשים יום כשהוא בריא ונפטר לבית עולמו, אין צריך להזכיר את השם שהוסיפו לו, הן בהשכבה שעורכים עבורו והן במצבה.

כתב רבנו ירוחם (נכ"ח ח"א דף רלא טור ג): "שנוי השם שעושין לחולה, בעבור שאמרו חז"ל כי א' מהדברים שמקורעין גזר דינו של אדם הוא שנוי השם, פרושו: אין זה פלוני כי אחר הוא, ולפיכך נהגו לחולה מסכן לשנות שמו". ובשו"ת דבר משה (סי' נח) הביא את המבאר בספרן של צדיקים שאין לשנות שם חולה לגמרי, כנודע ממה שכתב האר"י ז"ל על פסוק (בראשית ב, יט) "וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו", שכל אדם שואב חיותו על ידי אותיות שמו, ואם נעקר שמו לגמרי פסקיה לחיותיה, ולכן אין לעקר את השם אלא להוסיף שם חדש. וכן כתב מהר"א מני בזכרונות אליהו שבעיר מולדתו בגדאד נזהרים מאד שלא לשנות שם לגמרי, אלא רק מוסיפים שם חדש.

וזהו אפן 'שנוי השם' שתקנו הגאונים ז"ל: באין עשרה בני אדם, ובקי שבהם אוחד ספר תורה בידיהם, ואומר תפלת 'מצלאין אנחנא'.

וזה נסחה (כפי המופיע בספר 'חזון עובדיה' אבלות א' עמ' כז):

מצלאין אנחנא, קדם אלהנא מלכא דעלמא, רופא חנם ונאמן, מלך רחמן מלא רחמים, שישלח דברו הטוב וירפא רפואה שלמה את החולה המטל על ערש דוי, פלוני בן פלונית, ויתמלא ברחמים עליו, ויסיר ממנו כל חלי ומחלה, וכמו שנאמר: והסיר ה' ממך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים לא ישמם בך', ונאמר: ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך, כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך. בורא גיב שפתים שלום שלום לרחוק

וכתב על זה שהמקל יש לו על מי שייסמו, אבל הוא עצמו היה ירא לקרא תהלים בלילה, חוץ מליל שבת. וכן כתב הגאון רבנו יוסף חיים זיע"א בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' ב') שהואיל והרש"ש עצמו מספק בדבר, לכן יש להזהר שלא לקרא תהלים קדם עמוד השחר.

אולם הגאון המקובל רבי יעקב שאלתיאל ניניו ב'אמת ליעקב' כתב שכבר פשט המנהג בכל המקומות לקרא תהלים אחר חצות הלילה, ואפלו בקהלתו קהל חסידים שנוהגים בכל הדברים כדברי רבנו האר"י, היו קוראים תהלים בכל הלילות אחר חצות הלילה לרפואת חולים או למנוחת נפטרים. וכן כתב מהר"ח פלאגי בהקדמתו לספר 'הכתוב לחיים' שמתר לקרא תהלים בכל לילה אחר חצות הלילה, ורק בליל ששי ובליל שבת מתר לקרא אף קדם חצות הלילה. וכן כתב בשמו בספר 'פתח הדביר' (ח"ג סי' רעה). ויש אומרים שאף הגאון החיד"א נראה שחזר בו בספרו עבודת הקדוש (קונטרס יוסף בסדר) שכתב שבשעת צרה מתר לקרא תהלים אחר חצות הלילה, ודעת כמה אחרונים להתיר לומר תהלים אף קדם חצות הלילה כשאומרם דרך תחנונים.

ולכן נראה דאף שלכתחלה אין ראוי לקרא תהלים בלילה קדם חצות, מכל מקום כשאין אפשר לו ללמוד דבר אחר, ואין לו ישוב הדעת בקריאת משניות וכדומה, מתר לו לקרא תהלים. ובפרט למי שאינו יודע ללמוד בתורה בתלמוד ופוסקים אלא רק לקרא תהלים או חמש, שמתר לו לקרא תהלים או חמש אף קדם חצות הלילה.

סדר 'שנוי השם' לחולה

חולה שהכביד עליו חליו, משנים את שמו - והוא הנקרא 'תפלת מצלאין', שזהו אחד מן הדברים הקורעים את גזר דינו של החולה,

וארוכה, מרפא ברכה, מרפא רצון ונדבה, מרפא חסד ואהבה, מרפא חנינה וחמלה, מרפא רחמים חיים ושלוש. מלך מלכי המלכים ברחמי יענהו בעת צרה, כמו שנאמר: למנצח מזמור לדוד יענה ה' ביום צרה (עד סוף המזמור). וטוב שיתן מיד צדקה לעניים כמיטב יכלתו.

ולקרוב אמר ה' ורפאתיו. וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה. רפאני ה' וארפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה. ויקרא שמו בישראל פלוני, וישמח בשמו לרפואה שלמה, כדכתיב: ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיה. וכתיב: ואגדלה שמך והיה ברכה

השתתפות בצערו של החולה

דוד המלך עליו השלום, כאשר ראה מחלתו של תלמיד חכם, כל כך פאב לו הדבר עד שהיה מבקש שמחלת התלמיד חכם תשוב אל חיקו (תהלים לה, יג): "ואני בחלותם לבושי שק... ותפלתי על חיקי תשוב", וזאת לגדל רגישותו לצרת החולה. ובעקבות פן הורו חז"ל (ברכות יב, ב): "אם תלמיד חכם הוא צריך שיחלה עצמו עליו".

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שיהא שמו לברכה, ולבטל מעליו כל גזרות קשות ורעות, ולקרע גזר דינו מעליו ומעל כל אשר לו. ואם נקנסה מיתה ח"ו על פלוני זה - לא נקנסה. ואם נגזרה גזרה רעה על פלוני זה - לא נגזרה, שאיש אחר הוא, וכבריה חדשה הוא, וכקטן שנולד לחיים טובים ולאריכות שנים ולמלוי ימים, ולקים בו מקרא שכתוב (מ"ב כ, ה) שמעתי את תפלתך ראיתי את דמעתך הנגי רפא לך ביום השלישי תעלה בית ה'.

ואומרים אל מלך יושב על כסא רחמים וכו'. ויעבר וכו' (ג פעמים). מי אל כמוך וכו' (ג פעמים).

והחתם סופר' (שו"ת או"ח סי' קסו) באר שהשתתפות בצער החולה - היא עצמה סבה לקבול התפלה: ונראה לי הענין, דעל פי השכל לא יובן איך יועיל תפלת זה על חברו, כי בהקב"ה לא שיך פתוי דברים לישא פני איש זה עבור זה, אבל הענין הואיל וכל ישראל נפש אחד, נמצא גם חליו של זה כואב לזה, והנה כאלו פיו של אדם מתפלל שירפא לו מכאב אצבעו. והינו צריך שיחלה עצמו שיראה כאלו הוא עצמו חולה עליו, ועל ידי זה יקבל תפלתו כאלו מתפלל על עצמו.

אנא ה' יהמו נא רחמיך על החולה הזה, ותשלח לו דברך הטוב ותרפאהו רפואה שלמה, ותקים בו מקרא שכתוב: אז יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח, ונאמר: רפאני ה' וארפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה. ונאמר ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי כל גמוליו, הסלח לכל עונכי הרפא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי המעטרכי חסד ורחמים המשביע בטוב עדיך תתחדש כנשר נעורכי. ואומר יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם. ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברנה.

השתתפות בצערו של תלמיד חכם

ויש מעלה נוספת, והיא להצטרף בחליו של תלמיד חכם, וכפי שפרש המהר"ל מאמר חז"ל הנ"ל: "צריך שיחלה עצמו עליו - פרוש התלמיד חכם, שיש לו מעלה עליונה,

מלך מלכי המלכים ברחמי יחלימהו ויחיהו, מלך מלכי המלכים ישלח לו מפורמיו מרפא

1. עין ברכות יב, ב רש"י ומהרש"א שפרש דאסיפא דקרא סמיו, דכתיב ותפלתי על חיקי תשוב דהינו שאני מתפלל שאותו החלי יבוא עלי, וכו' פרש הגר"ח קניבסקי שליט"א (שמעה תפלת' עמוד קלט) שהוא כמו 'הריני כפרת משכבו',

הנהגתם של גדולי ישראל

עבודה זו של השתתפות בצער הזולת ממש עד גדר של 'יחלה עצמו עליו' - הנה אבן יסוד בהנהגתם של גדולי ומאורי ישראל, שלבם היה יוצא ומתפלץ למשמע צרת כל יחיד ויחיד, אפלו פשוט שבפשוטים, וכל שכן תלמיד חכם תופס תורה.

מספר על הגאון הצדיק רבי נתן צבי פינקל זצ"ל - 'הסבא מסלבודקה':

כאשר היה שומע על אי-מי ממפריי שגפל למשכב, לא נתן מנוחה לנפשו. לא חדל מלהתפלל עליו. היה שולח לטפל בו ולהעמיד משמרות על יד מטתו, ומברר מי הם הרופאים הטובים ביותר המתאימים לטפל במחלה זו, ומה הן התרופות היעילות, ולא הסיח דעתו מן החולה כלל וכלל.

ובפרט כאשר היה החולה אחד מבני הישיבה, לא היה מפסיק מלהגות בזה, ויהי הדבר ל'שיחת היום' בביתו. שום עכוב כספי לא היה עוצר בעדו מלהשקיע את האמצעים הטובים ביותר לטיפול בחולה, זאת אף בשעה שהמצב הכספי בישיבה היה בכי רע. לאותם תלמידים בישיבה שהיו מתמסרים לטפל בחולה, היה סולח על כל פשעיהם, וגוער בכל מי שהעז להשמיע עליהם כל דפי. ומאידך, כאשר היה מרגיש באחד התלמידים שהוא אדיש למצב החולים, היה נוזף בו על חסר רגישותו ועל אי השתתפותו בצער הזולת, ומזכיר לו את דברי חז"ל: **"ואם תלמיד חכם הוא, צריך שיחלה עצמו עליו"**.

ספר הגאון רבי איצ'לה אב בית דין פוניבז' על רבן של ישראל ה'חפץ חיים' זצ"ל:

בפעם הראשונה שבאתי אל ה'חפץ חיים', עוד לפני שראיתיהו - כבר הבחנתי בגדלותו.

הוא מעלת השכל הנבדל, צריך האדם להתגבר בתפלתו עד שיחלה עליו, שבזה מסלק גופו כאשר יחלה עצמו בשביל התלמיד חכם שיש לו מדרגה השכלית הנבדלת מן גוף, לכו בשבילו צריך שיחלה עד שמסלק גופו".

וראו מה שפרסם בזמנו אביו בעל הקהלות יעקב בקר'ינתא דאיגרתא סימן סח מכתב לרפואת הגר"ח שמואלביץ זצ"ל:

'לכל בני הישיבות בכל מקום שהם, ולכל בני תורה, ובפרט אלו אשר בירושלים עיה"ק ה' עליהם שיחיו. הננו פונים אליכם כאשר זה כמה שבועות שהגאון האדיר מופת הדור זקן ראשי הישיבות מוהר"ר יוסף חיים ליב שמואלעוויץ (שליט"א) נחלה וזקוק לרחמים גדולים, וכאשר חז"ל אמרו בברכות י"ב על תלמיד חכם כשצריכין לבקש רחמים עליו צריך שיחלה עצמו עליו, ועל גאון הדור המרביץ תורה זקן ויושב בישיבה זה קרוב לחמשים שנה אשר במשך כל השנים היו אלפי תלמידים משומעי לקחו, ועוד יותר היה משפיע, והשפעתו היה גדולה שביחד עם שעוריו היה אומר מדי שבוע בשבוע שיחות ביראת שמים ומוסר שמשך לבם של השומעים ועל ידי זה קרבו עוד יותר לתורה וליראה, כשנחלה הוא - על אחת כמה וכמה שצריכים ומחייבים להרבות בתפלה ולבקש תחנונים מהקב"ה שישוב לאיתנו שיוכל להמשיך בעבודתו הקדושה דהישיבה, היא ישיבת מיר, ואל נרפה מלהתפלל, כמו שמצינו אצל משה רבנו שהתפלל אפלו כמנין ואתחנן, ואל כביר לא ישיב תפלתנו ובקשתנו ריקם, וישלח לו רפואה שלמה, וכל ישיבה וישיבה באיזה צורה שהיא רואה לסדר התפלה תעשה זאת'

מאתנו המתפללים לשלומו וכו"ח לכבוד התורה
אלעזר מנחם מו שר יעקב ישראל קניבסקי'

הינו שאהיה אני במקומו. (עוד פרש שצריך להתפלל עד שיהיה חולה מרב תפלה).

הציע להם רעיון שהפתיע אותם: הוא עצמו יסע יחד עמם לכתל המערבי, היות ומסתבר כי כשיראו הנמצאים שם את רבי שלמה זלמן משתתף בתפלה מיחדת לצורך הוספת שם לחולה, יצטרפו גם הם לתפלה זו.

ואכן כך היה, צבור גדול של מתפללים הצטרף אליהם, ובמעמד רב עם שנו את שם החולה והתפללו לרפואתו. בחסדי שמים חל שנוי לטובה במצבו, ולא יצאו ימים רבים עד שהתרפא כליל ושב לאיתנו.

נשא תפלה לבורא עולם, שבזכות דברי התורה הללו, יפתח הקב"ה שערי רפואה, מזור וארוכה, לכל חולי עמו ישראל, אשר כל לב מתכווץ למראה יסורים של אהבה העוברים עליהם, שיחזקם הבורא וישובו לאיתנם, תעלה ארוכה למכתם, יהיו כלם בריאים ושלמים לעבודתו ותברך, ויתקיים בהם מקרא שכתוב (ישעיהו נח, ח): "אז יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח", אמן ואמן.

כאשר נכנסתי לביתו, הנה שומעות אזני קול בכי ויללה בוקע מעלית הגג, התעניינתי אצל בני הבית לסבת הככי, והסבירו לי כי ישנה אשה המקשה לילד, ורבי ישראל מאיר מתפלל עליה כעת. אמרתי לעצמי: אדם שמתפלל על זולתו כל כך בדמעות וממעמקי הלב - ודאי אדם גדול הוא.

עוד מספר על הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל:

פעם בשעה מאחרת בלילה, הגיעו לביתו של הגאון זצ"ל לשאל בעצתו בענין הוספת שם לחולה אנוש. הוא הכריע שאכן כדאי להוסיף שם לחולה, אך מיד פנה אל האנשים בשאלה: "הרי לשם שנוי השם צריך מגן, והיכן תשיגו מגן אנשים בשעה מאחרת זו של הלילה?"

הם נסו להעלות אפשריות שונות, אך רבי שלמה זלמן הטיל ספק אם אפשרי הדבר. ואז

לה"ו בינ"ו עמ"י עש"ו

בשורה טובה לאנחבי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם סדרת הספרים

"אשיחה בחקיד"

על פרשיות השבוע באגדה

מתוך סדרת הספרים אשיחה בחקיד באגדה ובהלכה

מהרב אורן נזרית שליט"א

ערוכים מתוך שנתיים של שיעורים שבועיים

שהופצו בדיסקים "אשיחה בחקיד" א,ב,ג

הספרים מעוטרים בהסכמות גדולי הדור

השיחות והשיעורים מלאים בדרכים

לקנייני תורה ועבודת ה'

משולבים בסיפורים

על גדולי ישראל ודרך עבודתם

וכעת מבקשים לזכות את הציבור הקדוש

לסייע ולהיות שותף

להשלים את סדרת הספרים לזיכוי הרבים

וזכות לימוד התורה וזיכוי הרבים תגן בעדכם

ניתן להקדיש פרשיות

לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וכיו"ב

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

"הזו הזו בני"

לקראת חג מתן תורה
ספר חדש נפלא מאוד

קול החתן

הספר עוסק
בעסק התורה
התמדתה
ומ"ח קנייניה

ספר חובה
לכל אוהב תורה
ולכל בית יהודי!

הודעת מצוה
חשובה מאוד
המרכז הרוחני יגדיל תורה
מעוניין לבנות מקוה טהרה
למעוניין לסייע או להנציח
יוכל לפנות לטלפון כנ"ל

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000